

Chính Thống Giáo Nga, thế lực hậu thuẫn cuộc xâm lăng Ukraina của Putin

Trọng Thành /RFI

14/3/2022

Thượng phụ Giáo hội Chính Thống Giáo Nga Kirill (T) và tổng thống Nga Vladimir Putin, tại Matxcơva. (Ảnh chụp năm 2012) © Yana Lapikova/AP

Cuộc xâm lăng Ukraina của Nga không chỉ được thúc đẩy bởi các động cơ mang tính an ninh và quân sự. Đối với chính quyền Putin, tôn giáo là một lý do đặc biệt quan trọng để thuyết phục người Nga về tính chính đáng của một « chiến dịch quân sự đặc biệt ». Về phần mình, Giáo hội Chính Thống Giáo Nga công khai hậu thuẫn mạnh mẽ cuộc can thiệp quân sự của điện Kremlin.

Thông điệp chung của chính quyền Putin và Giáo hội Chính Thống Giáo Nga là cuộc tấn công Ukraina là một chiến dịch quân sự cần thiết, để khẳng định một bản sắc Nga, tâm linh tôn giáo Nga, để chế Nga Chính Thống Giáo nghìn năm tuổi, chống lại phương Tây. Vì thế cuộc xâm lăng Ukraina của ông Putin cũng được một số chuyên gia, nhà quan sát gọi là một cuộc « chiến tranh tôn giáo ». Quan điểm của Giáo hội Chính Thống Giáo

Nga cụ thể ra sao ? Chiến tranh Ukraina có phải là « chiến tranh tôn giáo » hay không ?
Thực hư thế nào ? RFI tổng hợp thông tin về chủ đề này.

1/ Thái độ của Giáo hội Chính Thống Giáo Nga cụ thể ra sao về cuộc tấn công Ukraina của tổng thống Putin ?

Nhật báo Công Giáo La Croix có bài tổng thuật về thái độ của thượng phụ Chính Thống Giáo Matxcơva, Kirill (tức lãnh đạo tối cao của Giáo hội Chính Thống Giáo Nga), đối với cuộc tấn công Ukraina, do tổng thống Nga phát động ngày 24/02/2022. Kể từ đầu chiến tranh, lãnh đạo cao cấp nhất của Giáo hội Chính Thống Giáo Nga (*) đã ít nhất ba lần lên tiếng ủng hộ cuộc can thiệp quân sự. Ngày 10/03, tức ngày thứ 15 cuộc chiến, trong một bức thư gửi cha Ioan Sauca, tổng thư ký Hội đồng Đại kết các Giáo hội Thế giới (COE) (bao gồm hàng trăm giáo hội Thiên Chúa Giáo toàn cầu, có trụ sở tại Genève. Đại đa số các giáo hội Chính Thống Giáo tham gia COE), thượng phụ Chính Thống Giáo Nga hoàn toàn bác bỏ trách nhiệm của chính quyền Putin, đồng thời khẳng định bên có trách nhiệm gây ra cuộc chiến tranh tại Ukraina là những thế lực muốn « làm suy yếu nước Nga » (lá thư của thượng phụ Kirill là nhằm trả lời cho việc tổng thư ký Hội đồng Giáo hội Thế giới yêu cầu Giáo hội Matxcơva can thiệp để chấm dứt chiến tranh tại Ukraina).

Thượng phụ Kirill lên án « tư tưởng bài Nga đang lan tràn tại phương Tây với một nhịp độ chưa từng có ». Ông Kirill nêu ra hai « tội lỗi » chính của phương Tây : biến hai dân tộc anh em, Nga và Ukraina, thành kẻ thù, cung cấp ồ ạt vũ khí cho Ukraina. Đây là một thông điệp chính trị mạnh mẽ và rõ ràng từ phía Giáo hội Chính Thống Giáo Nga ủng hộ

cuộc chiến của ông Putin, cho dù trong văn bản này không trực tiếp nhắc đến tổng thống Nga.

Trước đó, trong một [bài thuyết pháp dài hôm Chủ Nhật 06/03](#), tại Matxcơva, thượng phụ Kirill đã ủng hộ cuộc can thiệp quân sự của ông Putin tại Ukraina, như một cuộc chiến để « bảo vệ các giá trị truyền thống », một cuộc chiến vì văn minh, chống lại một phương Tây « đang suy đồi ». Một biểu hiện suy đồi được lãnh đạo Giáo hội Chính Thống Giáo Nga đặc biệt nhấn mạnh là quan hệ hôn nhân đồng giới, và tất cả các hình thức quan hệ luyến ái khác với quan hệ giữa hai người khác giới (nam - nữ). Một điểm đáng chú ý là, thượng phụ Kirill chỉ nhắc đến tình hình vùng Donbass, miền đông Ukraina, khu vực đối đầu giữa các lực lượng ly khai thân Nga và Kiev, mà hoàn toàn làm ngơ trước việc quân đội Nga mở hàng loạt chiến dịch khắp nơi tại Ukraina. Can thiệp quân sự tại Ukraina để bảo vệ dân cư vùng Donbass cũng là quan điểm chính thức của điện Kremlin.

Trước đó, ngày Chủ Nhật 27/02, tức ba ngày kể từ khi ông Putin bất ngờ ra lệnh tấn công Ukraina, thượng phụ Krill đã gọi những ai chống lại sự thống nhất lịch sử của Nga và Ukraina là « những thế lực của cái Ác ».

Lập trường của người đứng đầu Giáo hội Chính Thống Giáo Nga hoàn toàn đồng nhất với lập trường của lãnh đạo tối cao Nga, tổng thống Vladimir Putin. Ngày 21/02/2022, ông Putin có bài diễn văn dài hơn một giờ đồng hồ. Bài phát biểu đi kèm với tuyên bố công nhận hai nước Cộng hòa thân Nga tự phong vùng Donbass (Donetsk và Lugansk), được nhiều nhà quan sát coi như xác lập nền tảng quan điểm để khẳng định tính chính đáng của cuộc can thiệp quân sự Nga.

Trong bài diễn văn này, tổng thống Nga bác bỏ sự tồn tại độc lập của một quốc gia Ukraina, khẳng định sự thống nhất mật thiết về lịch sử, về văn hóa, về tâm linh Nga - Ukraina, đồng thời lên án chính quyền Ukraina đàn áp hàng triệu giáo dân thuộc Giáo hội Chính Thống Giáo Ukraina trực thuộc Giáo hội Chính Thống Giáo Matxcơva.

2/ Giáo hội Chính Thống Giáo Nga có vị trí như thế nào tại Ukraina ? Cuộc can thiệp quân sự của ông Putin tác động ra sao đến cộng đồng theo Chính Thống Giáo Nga tại Ukraina ?

Trong thế giới Thiên Chúa Giáo, Chính Thống Giáo đứng hàng thứ ba xét về số lượng tín đồ, sau Công Giáo và các hệ phái Tin Lành. Chính Thống Giáo là một thế giới phức tạp. Chính Thống Giáo Nga - được coi là nhánh lớn nhất của Chính Thống Giáo – [đang trong quá trình biến động lớn](#). Về mặt lịch sử, trong thế giới Chính Thống Giáo nói chung, Tòa thượng phụ tại Constantinople, Thổ Nhĩ Kỳ, được coi là định chế có uy tín nhất, lâu đời nhất, kế thừa truyền thống Chính Thống Giáo Đông Phương. Trong khi đó Tòa thượng phụ Chính Thống Giáo tại Matxcơva, thành lập vào thế kỷ 16 được coi là định chế có ảnh hưởng rộng lớn thứ hai.

Trước khi Tòa thượng phụ Constantinople công nhận một Giáo hội Chính Thống Giáo Ukraina độc lập vào năm 2019, tuyệt đại đa số các tín đồ Chính Thống Giáo tại Ukraina, về nguyên tắc, trung thành với Tòa thượng phụ Matxcơva. Sự ra đời của Giáo hội Chính Thống Giáo Ukraina độc lập vào năm 2019 là một chấn động lớn đối với thế giới Chính Thống Giáo Nga. Theo một thăm dò dư luận năm 2021, 58% tín đồ Chính Thống Giáo Nga đi theo Giáo hội Chính Thống Giáo Ukraina độc lập mới thành lập, với lãnh đạo tối cao là giám mục đô thành Epiphane, 43 tuổi (giám mục đô thành là chức vụ cao nhất của một giáo hội Chính Thống Giáo tự trị). Tuy nhiên, vẫn còn non một nửa tín đồ

Chính Thống Giáo tại Ukraina, trung thành với thượng phụ Nga Kirill, và tiếp tục sinh hoạt trong Giáo hội Chính thống Nga, do giám mục đô thành Onuphre 77 tuổi đứng đầu.

Hay nói cách khác, về mặt tâm linh, tôn giáo, đông đảo người dân Ukraina trước khi xảy ra cuộc chiến tranh này vẫn chịu ảnh hưởng mạnh của Matxcơva. Vì vậy, có một cơ sở nhất định để nhấn mạnh đến một quan hệ mật thiết về tâm linh, tôn giáo giữa người Nga với người Ukraina. Tuy nhiên, cuộc xâm lăng Ukraina của tổng thống Nga đầu năm 2022 này đang đặt bộ phận đông đảo tín đồ Chính Thống Giáo Ukraina, còn trung thành với Tòa thượng phụ Matxcơva, trước quyết định cắt đứt với Chính Thống Giáo Nga.

Theo La Croix, ngay sau khi tổng thống Nga phát động cuộc tấn công Ukraina, lãnh đạo Giáo hội Chính Thống Giáo vốn trung thành với Tòa thượng phụ Matxcơva, và có quan điểm nước đôi với cuộc chiến giữa phe ly khai thân Nga vùng Donbass và chính quyền Kiev, đã có thái độ dứt khoát. [Vị giám mục đô thành Onuphre 77 tuổi](#) ví cuộc tấn công của Nga với hành động của Cain (người con đầu lòng của Adam và Eva) giết em trai (được thuật lại trong cuốn Sáng thế ký, cuốn đầu tiên của Kinh Thánh), « một cuộc chiến không thể biện minh được cả về mặt tôn giáo, cũng như thế tục ». Theo nhiều nhà quan sát, với hành động ủng hộ cuộc tấn công Ukraina của chính quyền Putin, Giáo hội Chính Thống Giáo Nga sẽ mất đi đến 35% tín đồ (tại Ukraina, vốn trung thành với Tòa thượng phụ Matxcơva), vị thế của Giáo hội này sẽ suy sụp hẳn (theo nhà thần học Jean-François Colosimo). Chưa kể đến những phản kháng dữ dội trong nội bộ giới Chính Thống Giáo Nga tại chính nước Nga.

3/ Cuộc tấn công Ukraina của chính quyền Putin có phải là một cuộc « chiến tranh tôn giáo » hay không ?

Đối với chính quyền Putin và giới lãnh đạo Chính Thống Giáo Nga, với người đứng đầu là thượng phụ Kirill, cuộc can thiệp này mang tính tôn giáo. Về mặt quyền lực và lợi ích, Tòa thượng phụ Matxcơva lo ngại các tín đồ Chính Thống Giáo tại Ukraina ngã hẳn sang Giáo hội Chính Thống Giáo độc lập. Cuộc chiến tranh này có thể được coi như một phương tiện để duy trì sức mạnh của Giáo hội Chính Thống Giáo Nga, vẫn coi Kiev, thủ đô của Ukraina, là mảnh đất thiêng, cái nôi tinh thần của người Nga theo Chính Thống Giáo, hình thành từ thế kỷ IX, cũng như cái nôi của nền văn hóa Nga nói chung.

Đối với chính quyền Putin, Giáo hội Chính Thống Giáo Nga là một phương tiện chủ yếu để áp đặt quyền lãnh đạo của Matxcơva, với « [một thế giới của người Nga](#) » (Rousski Mir), không bị giới hạn trong biên giới quốc gia. Một thế giới thống nhất về ngôn ngữ (tiếng Nga), về tôn giáo (đạo Chính Thống Giáo Nga) và về lịch sử chung (lịch sử các triều đại Nga, từ Vladimir đệ nhất (**), đại công vương Kiev, đến Pierre đệ nhất, Sa hoàng các thời kỳ, cho đến lãnh đạo các chính quyền thời chế độ cộng sản Liên Xô và tổng thống Putin hiện nay).

Theo nhiều nhà quan sát, quan niệm về « Một thế giới của người Nga » thống nhất mà chính quyền Putin nỗ lực truyền bá, với sự hậu thuẫn của Giáo hội Chính Thống Giáo Nga thoát tiên có thể coi là một phương tiện của quyền lực mềm để khẳng định sức mạnh của nước Nga, cũng là phương tiện để tái lập một kiểu đế chế Nga mới, với các vùng đất trước đây vốn thuộc Liên Xô cũ, hay đế quốc của các sa hoàng. Theo quan điểm này, Ukraina hay Belarus không thể là một quốc gia độc lập, mà chỉ là một bộ phận của Thế giới Nga : Belarus là « Bạch Nga », Ukraina là « Tiểu Nga ».

Xét về mặt chính trị, lập trường mang tính đế quốc nói trên của chính quyền Putin hoàn toàn đi ngược lại với xu thế hình thành các quốc gia độc lập, xu thế chủ đạo của

thế giới đương đại. Chính quyền Putin và giới lãnh đạo Chính Thống Giáo Nga có thể coi đây là một cuộc chiến tranh tôn giáo, nhưng với đông đảo người Ukraina, cuộc chiến chống lại quân đội Nga là một cuộc chiến tự vệ, bảo vệ quốc gia non trẻ, đang trong giai đoạn thành hình. Sự hình thành của Nhà nước Ukraina độc lập nằm trong xu thế chung là tách tôn giáo ra khỏi chính trị, tách Giáo hội khỏi Nhà nước, tôn giáo không thể dùng để biện minh cho các tham vọng lãnh thổ... Ý thức hệ chính thống hiện nay ở nước Nga chống lại xu thế này của nhân loại đương đại. Nhà thần học Cyrille Hovorun, một chuyên gia nổi tiếng về thần học Chính Thống Giáo, từng làm việc tại Tòa thượng phụ Matxcơva, có một cuộc trả lời phỏng vấn rất đáng chú ý với báo Công Giáo La Croix (***) .

Nhà thần học Cyrille Hovorun vạch rõ việc chính quyền Putin, kể từ khi lên nắm quyền, cùng một bộ phận giới Chính Thống Giáo Nga, đã tạo dựng cả một hệ thống quan điểm thần học Chính Thống Giáo mang đầy « tính phát xít và độc tài », để biện minh cho các hành động bạo lực. Theo ông, quan điểm về « một thế giới Nga » (Rousski Mir) Chính Thống Giáo như trên không phải là « nền thần học độc tài » duy nhất của nhân loại đầu thế kỷ XXI, nhưng là hệ tư tưởng thần học độc tài đáng sợ nhất, nguy hiểm nhất. Quan điểm về « một thế giới của người Nga », dựa trên Chính Thống Giáo, không hề là một thứ « quyền lực mềm », bởi đây là một ý thức hệ cho phép các thế lực nắm quyền sử dụng những hình thức bạo lực cao nhất, nhân danh Thiên chống Ác, nhân danh Văn minh chống lại Bạo tàn. Hiện thời thế lực tin tưởng vào quan điểm đó cũng chính là thế lực nắm trong tay vũ khí hạt nhân, thứ vũ khí có khả năng hủy diệt toàn thế giới. Cuộc « chiến tranh tôn giáo » của chính quyền Putin, với Chính Thống Giáo Nga là công cụ, nhằm vào Ukraina, và phương Tây, cũng là một cuộc chiến đặt nhân loại trước bờ vực diệt vong.

Ghi chú

(*) Giáo hội Chính Thống Giáo Nga và FSB (Cơ quan An ninh Liên bang Nga) được một số nhà quan sát coi như hai định chế gần như được bảo tồn nguyên vẹn sau khi Liên Xô sụp đổ.

(**) Đại công vương Kiev Vladimir đệ nhất (trị vì từ 980 - 1015) được coi như một biểu tượng cho sự hợp nhất thần quyền và thế quyền trong truyền thống chính trị Nga. Vladimir đệ nhất quy theo đạo Thiên Chúa năm 988. Năm 2016, tổng thống Nga Putin khánh thành bức tượng Vladimir đệ nhất tại Matxcơva cao hơn 17 mét, vượt bức tượng Vladimir đệ nhất cao nhất trước đó, ở thủ đô Ukraina.

(***) « Thần học Chính Thống Giáo cần được loại bỏ khỏi tư tưởng Putin và những cực đoan phát xít », [La Croix, ngày 10/03/2022](#).

<https://www.rfi.fr/vi>